

Devlet-i Aliyye

Category: Kitapcy,Taryhy makalalar
написано kitapcy | 24 январь, 2025
Devlet-i Aliyye DEVLET-I ALIYYE

İnalcık 'birbirinden ayrı iki tarihi süreç' ten hareketle önce verileri toplar, karşıt görüşlere bakar sonunda kendi hükmünü verir. Boşluk bırakmaz. Denge gözetir. Karşıtlıklara değer verir.

Halil İnalcık'ın tarihçiliğinin en ayırıcı tarafı yazma üslubudur.

Tarih profesörü gibi değil amatör bir meraklı gibi yazar. Yazarken çok yönlü düşündüğü, meseleleri bir noktadan değil birbirini tetikleyen açılardan görmeye çalıştığı da görülür. Bilgi şüphesiz temel dayanaktır ancak bilgi de bulunmuş, kurgulanmış, yoğrulmuş hatta yaşanmış bir şey değil midir? Bilim adamı soğukkanlılığı kültür altyapısı ile harmanlanır tecrübeyle tartılır ve cümleler arkeolojik birer gösterge olmaktan çıkarak bugüne ait canlı birer vakaya dönüştürülür. Sanırım İnalcık böylesi bir hedef gütmeksizin bu sonuca varmaktadır. Tarihi olaylar, savaşlar, devletler, hükümdarlar, çatışmalar silsilesinden öte, iktisat tarihinin, dinin ve sosyo kültürel yaşayışın paralelinde algılıyor olması, edebiyat başta olmak üzere diğer sanatlara sırt çevirmemesi onun okunurluğu yanında farklılığını da artıran faktörlerden sayılır.

Devlet-i 'Aliyye'yi okurken bize kılavuzluk eden temel duygu, yalınlık içindeki derin bağlam zenginliği oldu. Elbette, tarih sorun olduğu kadar sorudur ve tarihi gerçekliklere sadık kalmak, tabiatı gereği ayrıntıları bilemeyecek durumdaki okuru kandırmamak bilim ahlakıyla ilgili olduğu kadar tarihsel bir görevdir.

14. yüzyılda ortaya çıkan bir Türkmen beyliğinin yarım asırda bir büyük imparatorluğa dönüşmesi elbette bir büyük sorudur ve yazar entelektüel bir merakla, felsefi yaklaşımlarla kurcalar

konuyu. Sonuca varmak, yöntem yanında kaynaklara hakim olmak da başka donanımlar ve yetenekler gerektirir. Ki, İnalcık 'birbirinden ayrı iki tarihi süreç'ten hareketle önce verileri toplar, karşıt görüşlere bakar sonunda kendi hükmünü verir. Dini, ticareti, coğrafyayı hiç unutmaz. Sebepleri yan yana getirirken boşluk bırakmaz. Denge gözetir. Karşıtlıklara değer verir. Nitekim, Gaza ruhunun yeniden canlanması bir yandan Moğollara bağlıdır bir yandan da Haçlılara. Ve Osman Gazi'nin ortaya çıkması mucizelerin değil tarihin kendi sonucudur ve tarih kendisinden başka bir şey değildir. Gaza ruhunu görmeden Osmanlı'yı anlamak zordur ve ona göre 'Osmanlı Devleti bir gazi devleti olarak doğmuş ve bu geleneği sürdürmüştür' . Ve bu gelenek literatürsüz değildir.

Mektep kitaplarında hiç sözü edilmeyen ancak tarihin asıl kurucusu sayılan ayrıntılar geçitidir de kitap. 1361'deki Sazlı-Dere Savaşı'nı görmeden, Osmanlıların Avrupa'da tutunmalarını açıklamak zorlaşır. İnalcık şunu söylemek ister bu bilgi ayrıntılarıyla, tarihçi tarihi bugüne doğru değil geçmişe doğru da düzelterek yeniden yazar, yazmalıdır. Yazar Fatih üzerine otoritedir ve en değerli çalışmalardan birisini bu konuda yapmıştır. Kitap boyunca kronolojik öncelik değil tarihsel süreklilik birbirine paralel olarak ele alınır. Böylelikle, tarih bir geçmiş dökümü değil, oluşların ve olduruşların alanına dönüştürülür. Bu vesileyle dikkatli okur, I. Mehmed'in Merkeziyetçi Hükümlerinin yeniden kurucusu olduğunu, Timur'un Anadolu Beylikleriyle iş tuttuğunu, Ahmedî'nin Fetret devrine kaynaklık edecek bir Gazavatname yazdığını, idare ve icra alanında mutlakîyetin en etkin aracı olarak 'gulam' kul sisteminin Fatih tarafından nasıl etkin kullanıldığını, Fatih'in siyasi tercihleri ile şeri tercihlerini yönlendirmedeki ayrıksılığını, yine Fatih'in vakfiyesinde:

Hüner bir şehir bünyad etmektir.

Reaya kalbin abad etmektir.

beytinin yazılı olduğunu, Osmanlı'nın vakıf müesseselerini en

ileri noktaya götürmüş İslam devleti olarak öne çıktığını da öğrenebilirsiniz.

Halil İnalcık'a göre tarihin içindeki her bir ayrıntı büyük parçaya doğru çalışır. 1478'de Kadı Muhyiddin'in yaptığı sayım neleri göstermez? Bir imparatorluk başkentini yorumlamak bilgilerle daha da aydınlanır. Özet gibi başlıklar elbette derinlikler içerirler. Osmanlı devlet anlayışı çok bağlaşıp bir yapıdır esasında ve 'Osmanlı Sultanları, kökenleri eski Mezopotamya'ya kadar giden geleneksel Orta- Doğu devlet anlayışına uyarak toprak ve tebaa üzerinde doğrudan kontrol kurmayı temel bir siyaset olarak seçmişlerdir. İnalcık'ın çiftane sistemi yorumları bizce özel olarak okunmayı hak eder. Kitap boyunca, tarihçi ile tarihi birlikte yaşarlar birbirine ayna olurlar.

İNALCIK SEÇME ESERLER II, DEVLET-İ 'ALİYYE

Halil İnalcık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,

2009 , 377 sayfa, 18 TL.

Ömer ERDEM,
Radikal Kitap

19.6.2009

<http://www.dusuncekahvesi.net/2009/06/devlet-i-aliyye-halil-in-alck.html?m=1> Taryhy makalalar